

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83732,Andrzejowski-Antoni.html>
20.05.2024, 23:59

Andrzejowski Antoni

ANDRZEJOWSKI Antoni (1785, Warkowicze, Wołyń – 12 XII 1869, Stawiszcze, ob. Ukraina), botanik, fizjograf i podróżnik. Syn Łukasza, urzędnika i dzierżawcy, oraz Antoniny z Sobińskich.

W 1793–96 uczył się malarstwa u wuja, Kazimierza Sobińskiego, zatrudnionego w fabryce porcelany w Korcu. Kształcił się w domu i w szkole w Międzyrzeczu Koreckim. Botaniką zainteresował go nauczyciel Franciszek Szopowicz. W 1801 A. znalazł się w Wilnie pod opieką A. Chodkiewicza. Uczył się tam malarstwa u Józefa Oleszkiewicza, słuchał też jako wolontariusz wykładów z botaniki Stanisława B. Jundziłła, chemii Jędrzeja Śniadeckiego i anatomii J.A. Lobenweina. Od 1806 kształcił się w Gimnazjum Krzemienieckim, słuchając m.in. wykładów F. Scheidta i W. Bessera. Naukę w Gimnazjum przerwał na jakiś czas w celach zarobkowych (w 1808 był nauczycielem domowym). Związał się z krzemienieckim Ogrodem Botanicznym. Po ukończeniu w 1810 Gimnazjum był w nim oraz w Liceum Krzemienieckim zatrudniany (np. od 1814 jako pomocnik nauczyciela historii naturalnej). Rysował rośliny w Ogrodzie Botanicznym, wiosną zbierał je w okolicach Krzemieńca. Odbywał też w tym celu dalekie podróże po Wołyniu, Podolu i Ukrainie, badając florę tych terenów. Poznał dobrze doliny Donu i Dniestru oraz wybrzeża Morza Czarnego, obserwując nie tylko okazy flory, lecz także zmiany krajobrazu pod wpływem antropopresji, odlesiania Podola i Wołynia – zanikanie miejsc szczególnie bogatych i ciekawych florystycznie. Problemy naukowe pomagała mu rozwiązać korespondencja prowadzona z J.F. Wolfgangiem. Owocem badań A. były m.in. publikacje: *Czackia. Rodzaj roślinny rozróżniony i opisany przez Antoniego Andrzejewskiego w Krzemieńcu 1818 r.* („Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński” 1822), *Nauka wyrazów botanicznych, dla łatwości determinowania roślin, czyli zastosowania do nich opisów z najlepszych autorów*

krótko zebrana i porządkiem abecadła ułożona...
(Krzemieniec 1825), *Rys botaniczny krain zwiedzanych w podróżach pomiędzy Bohem i Dniestrem aż do Morza Czarnego odbytych w latach 1814, 1816, 1817, 1818, 1822 przez Antoniego Andrzejowskiego...* (Wilno 1823) i *Rys botaniczny krain zwiedzanych w podróżach [...], odbytych w latach 1823 i 1824* („Dziennik Wileński. Umiejętności i Sztuki” Wilno 1830).

Badał nie tylko florę i budowę geologiczną poznawanych terenów. Przyczynił się też do wzbogacenia wiedzy na temat ich fauny. Swoje obserwacje podsumował w rękopisie *Gady i płazy nasze. Wyliczenie gadów i płazów, jakie w wędrówkach swoich po Guberniach Wołyńskiej, Podolskiej i Chersońskiej aż po Morze Czarne dotąd uważał i rozeznał Antoni Andrzejowski*. Zebrał też kolekcję owadów. Ta pierwsza synteza stanowiła cenny wkład w poznanie obszarów Europy dotąd słabo zbadanych. Dziedziną, w której A. zostawił znaczący ślad naukowy, była paleontologia. Trzy prace poświęcił ślimakom mioceńskim Podola i Wołynia, opisał 51 nowych gatunków, notowanych do dziś w literaturze. Były to pierwsze publikacje dotyczące fauny kopalnej Wołynia (*Notice sur quelques coquilles fossiles de Volhynie, Podolie* („Bulletin de la Société Imperiale de Naturalistes de Moscou” 1830, 1833 i „Journal de Mineral” 1835).

Po zamknięciu Liceum Wołyńskiego (1832) został służbowo przeniesiony do Kijowa. Na Uniw. św. Włodzimierza, jako adiunkt był kustoszem zbiorów zoologicznych (opracował katalog), wykładał zoologię, a także przez jedno półrocze organografię roślin. Kontynuował badania florystyczne i geologiczne. W 1838 podjął próbę uzyskania doktoratu i przedstawił rozprawę pt: *Animalversiones in genera Orthoplocearum Brassicearum systematis naturalis vegetabilium Augusti Pyrami de Candolle*. Praca zyskała dobrą ocenę, ale A. nie obronił też, które przedstawił Komisji. W 1839 przeniesiono go do Liceum Księcia Bezborodko w Niżynie. Uczył tam historii naturalnej i rysunków. W 1852 przeszedł na emeryturę. Na Ukrainie uzupełniał swój zielnik. Opublikował dwie duże prace po rosyjsku. Ostatnie lata spędził w Stawiszczu u Aleksandra Branickiego, opiekując się jego ogrodem roślin krajowych. Zachwycony nowymi

terenami badań zbierał materiały do swego ostatniego dzieła *Flora Ukrainy*. Napisał pierwszy tom obejmujący wykaz rodzajów, wydany pośmiertnie w 1868, materiały do drugiego zostały w Stawiszczu. Zgromadzone przez A. egzemplarze niektórych nowych dla nauki gatunków przejął A. Rogowicz, profesor w Kijowie, z którym A. był w ścisłym kontakcie listownym. Zasiliły one zielniki w Kijowie.

A. zajmował się również rysowaniem roślin i pejzaży. Parał się także literaturą. Pozostawił po sobie pamiętnik *Ramoty starego detiuka o Wołyniu*, które wydał i przedmową opatrzył F. Rawita Gawroński (Wilno 1914, wznowienie 1921), dwie powieści historyczne, wiersz poświęcony W. Besserowi („Dziennik Wileński” 1821).

Był członkiem TWPN, Moskiewskiego Tow. Badaczy Przyrody, Moskiewskiego Tow. Ogrodniczego, Paryskiego Tow. Geologicznego.

PSB (M. Danielewiczowa); SBP (A. Skirgiełło, H. Bukowiecki, K. Kowalska).

J. Garbowska: *Antoni Andrzejowski jako geolog*, KHNiT 1989, nr 2; W. Grębecka: *Badania szaty roślinnej prowadzone w ośrodku wileńskim i krzemienieckim...*, Warszawa 1988; tejże: *Antoni Andrzejowski (1785–1868)*, Warszawa 2004; W.S. Ikonnikow: *Biograficzeskij sławar...*, Kijów 1884; *Istoriko-statisticzeskaja zapiska...*, red. W.S. Ikonnikow, Kijów 1884; F. Rawita-Gawroński: *Kilka słów o autorze i jego pamiętnikach*, Wilno 1921; M. Rolle: *Ateny Wołyńskie*, Lwów–Warszawa–Kraków 1923; Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy, F.707, F.710; Archiwum miasta Kijowa, F.16 op. 275; Biblioteka Akad. Nauk Litwy, F.9 – 154–155; Biblioteka Czartoryskich sygn. 3450.

Wanda Grębecka

